

COVID-19 SÜRECİ'NİN MİLLİ GÜÇ UNSURLARINA ETKİSİ

Doç. Dr. Fahri Erenel

Risk toplumları veya belirsizlikler çağı olarak da adlandırılan içinde bulunduğumuz dönemde, geleneksel risklerden oldukça farklı özelliklere sahip, iklim değişikliği, salgın hastalıklar, düzensiz göç, uyuşturucu ticareti, siber saldırılar ve ekonomik krizler gibi sıra dışı riskler nedeniyle, “İnsani Güvenlik” kavramı etrafında şekillenecek yeni bir güvenlik konsepti ihtiyacı öne çıkmaktadır (İkinci, 2020).

İnsani güvenlik, yalnızca devletin güvenliğine odaklanan geleneksel güvenlik anlayışının değişmesi gerektiğini savunur. İnsani güvenlik, “insanların günlük hayatlarında her tür tehdide karşı güvenliklerinin sağlanması, insanların açlık, hastalık, baskı gibi kronik tehditlere karşı güvende olması ve günlük hayatlarının ani ve kötü şekilde bozulmasına karşı korunmasıdır” (UNDP, 1994: 3). İnsani güvenlik, güvenliğin içeriğini genişleten bütüncül (holistic) bir yaklaşıma sahiptir ve insana yönelik; ekonomi, gıda, sağlık, çevre, kişisel, toplum ve siyasi olmak üzere yedi farklı güvenlik çeşidini içermektedir (UNDP, 1994).

Çin’de başlayıp kısa sürede Avrupa’yı ve dünyayı etkisi altına alan COVID-19 hakkında, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri’nin küresel barış ve güvenliği tehdit ettiği yönündeki açıklaması ve İsrail ile Fransa gibi ülkelerin liderlerinin virüsle mücadele yerine ‘virüse karşı savaş’ tabirini kullanmaları güvenlikte başlayan dönüşümün işaretleri olarak görülmektedir.

Uluslararası sistem düzeyinde köklü değişimi öngörenler, esasında müesses nizamın etkisi, mevcut güç dengeleri ve bir bütün olarak uluslararası sistemden oluşan statükonun gücünü küçümsedikleri için bu tahminde bulun-

maktadırlar. Geçmişe bakınca bu gerçeği daha iyi görebiliriz. Belki de bugünün COVID-19 salgınına en yakın vaka, 1918’de yaşanan sözde ‘İspanyol’ gribi salgınıdır. Yaklaşık 100 yıl önce gerçekleşen bu salgın dünya üzerinde tahminen 50 milyon insanın ölümüne yol açtı. Kayıp sayısı Birinci Dünya Savaşı’ndakinden çok daha fazla olmasına rağmen, dünya siyaseti tarafından grip neredeyse hiç olmamış kabul edilmektedir. Yakın zamanda yapılan bir değerlendirmede bu durum şöyle ifade edilmektedir: “çoğu salgın hastalığın mirası miras bırakmamasıdır” (Aydın, 2020: 36).

Uluslararası ilişkilerde daha geleneksel, “devletçi” yaklaşıma geri dönüşmesi muhtemeldir. Devletin gerçek anlamda geri dönüşüne tanık olabiliriz. Devlet, sadece son yıllarda terörizm, göç ve yükselen güçlerden kaynaklı tehditler karşısında öne çıkan “dış koruyucu” kimliğiyle değil, aynı zamanda vatandaşını savunan “iç koruyucu” kimliğiyle geri dönecektir. Güçlü bir yönetimi, rezervleri, kapasitesi ve vatandaşlarını böylesi zamanlarda koruyabilecek kurumsal hazırlığı olan kuvvetli devletler ideal haline gelebilirler. Hal- kın güvenliğinin sağlanması öncelik olacağı için devletler ve kurumlar önem kazanacaktır. Önceliğin insanlarda olduğu bir düzende de güvenliği kimin sağlayacağı sorusuna verilecek yanıt kaçınılmaz olarak devlet olacaktır (Aydın, 2020: 38).

COVID-19 salgını, geleneksel güvenlik anlayışının güvenlik endişelerini karşılamakta yetersiz kaldığını ve insana yönelik tehditleri kapsayan insani güvenlik yaklaşımına ihtiyaç olduğunu çok açık bir şekilde göstermiştir. Uluslararası ilişkilerde etkili olan geleneksel güvenlik anlayışı yalnızca devlete yönelik tehditleri dikkate almaktadır. Güvenliği, devletlerin anarşik uluslararası ortam içinde hayatta kalması olarak gören ve insanların güvenliğini dikkate almayan bu anlayış, COVID-19 salgının ortaya çıkardığı güvenlik endişelerini karşılamaktan uzaktır. COVID-19 salgınında tehdidin kaynağı devletlerin askeri güçleri değil, bir virüstür. Tehdit devletlere değil, doğrudan insanların yaşamına yöneliktir. Ordu, tank, top, uçak, nükleer silahlar bu tehdide karşı çaresizdir. Bir yıllık kısa sürede ortaya çıkan insan kayıpları yıllarca süren savaşlardan veya terör olaylarından fazladır. Örneğin, 1954-1975 yılları arasında devam eden ve Amerikalıları çok etkileyen Vietnam Savaşı’nda hayatını kaybeden Amerikan askerlerinin sayısı 58 bin 200’dür (Spector, 2020). Yine son dönemlerde ABD’nin yaşamış olduğu en önemli terör olayı olan 11 Eylül saldırılarında ölen insan sayısı, 2,753’tür (CNN, 2020).

Ulus devletlerin önceliğine dayanan devlet merkezli geleneksel güvenlik anlayışı; bütünü yani “insanlığı» değil, parçayı yani “ulus-devleti“ referans noktası olarak almaktadır. Ülkeler arasındaki etkileşim ve karşılıklı bağımlılığın arttığı, dünyanın bir bölgesindeki gelişmelerin dünyanın başka bölgelerindeki insanların güvenliklerini etkilediği günümüzün küresel dünyasında, insani güvenliğin tam olarak sağlanabilmesi için bu tehditlere yönelik küresel bir mücadelenin yapılması gerekir. Ülke odaklı yerel çabalar, küresel insani güvenlik tehditleriyle mücadele edebilmek için yetersiz kalmaktadır. Eleştirel teorinin savunduğu gibi insanların özgürleşmesinin sağlanabilmesi için insanlığı bir bütün olarak gören “evrensel” bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Bu bakış açısının odağı, egemen bir devletin üyesi olan “vatandaş” değil, her zaman “insan” olmalıdır (Linklater, 1982).

COVID-19 gibi öngörülemeyen kriz dönemlerinde, ani ve etkili dalgalanmalara karşı hızlıca adapte olabilmek, bu alanda elastikiyet kabiliyetine sahip olabilmek ve bu sayede şokların etkilerinin en aza indirilerek normal hayata geri dönüşün olabildiğince hızlı gerçekleşmesi, ulusal güvenlik perspektifi açısından da büyük önem taşımaktadır (İkinci, 2020). Sadece sağlık sistemi değil aynı zamanda ekonomi, kültür sistemi, eğitim, sosyal yaşam, dış ilişkiler, savunma ve güvenlik gibi birçok alanı etkisi altına alan pandemiye ilişkin ulusal düzeyde planlama ve stratejilerin belirlenmesinde ve kritik yönetim kararlarının alınmasında verilerin kullanılmasını sağlayacak karar destek mekanizmaları önemli bir yer teşkil etmektedir (İkinci, 2020).

Değişen ve dönüşen uluslararası sistem dinamikleri, her ne kadar devlet temelli yaklaşımlardan birey temelli yaklaşımlara evrilmeye de güvenlik söz konusu olduğunda devletlerin gücü ve etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Bu noktadan hareketle güç kavramı ve devletin gücünü oluşturan etkenlerin ifade edilmesi, ulusal güvenliğin koruyucusu olarak kabul edilen askeri güç kavramının dönüşümü için oldukça önem arz etmektedir (Boztaş, 2020).

Güç kavramı toplumların gelişimi ve dönüşümüyle birlikte daima yeni biçim ve nitelikler kazanmıştır. Bu nedenle de birçok tanımlı söz konusudur. İnsan temelli yaklaşımların önem kazandığı son dönemde güç kavramını sert, yumuşak ve akıllı güç şeklinde üçe ayıran Joseph Nye’a göre, “Güç, hava durumu gibidir. Herkes ona bağlıdır ve onun hakkında konuşur; fakat çok azı onu anlar. (...) Güç aynı zamanda aşk gibidir de (...) onu yaşamak, tanımlamaktan ve ölçmekten kolaydır; fakat bu onun gerçekliğini azaltmaz. Sözlükte, gücün bir şeyi yapabilme kapasitesi olduğu yazar. En genel anlamıyla, güç, birinin

istediği sonuçları elde edebilmesi demektir.” (Nye, 2005: 11; Yatağan, 2018: 70-71).

Bu bağlamda güç, bir devletin kendi çıkarlarını koruma veya taleplerini karşı tarafa kabul ettirme konusunda sahip olduğu maddi ve manevi potansiyel olarak tanımlanabilir. Morgenthau, uluslararası politikayı bir güç arayışı olarak tanımlamış ve her ne kadar devletlerin nihai hedeflerinin farklılık gösterebileceğini vurgulasa da, günün sonunda en önemli hedeflerinin güç veya bir diğer ifadeyle güce ulaşmak olduğunu ifade etmiştir. Morgenthau’ya göre güç politik ve milli güç olmak üzere ikiye ayrılır. Politik güç milli güçten beslenir. Milli güç unsurları ise dokuz kategoride: 1- Coğrafya 2- Doğal Kaynaklar (Gıda - Hammadde – Petrol’ün Gücü) 3- Endüstriyel Kapasite 4- Askeri Hazırlık (Teknoloji - Liderlik - Silahlı Kuvvetlerin Niceliği ve Niteliği) 5- Nüfus (Dağılım– Trendler) 6- Milli Karakter 7- Milli Maneviyat/Manevi Değerler 8- Diplomasinin Kalitesi 9- Hükümetin Kalitesi şeklinde incelenebilir (Morgenthau, 1985: 127-169). Morgenthau, uluslararası politikayı bir güç arayışı olarak tanımlamış ve her ne kadar devletlerin nihai hedeflerinin farklılık gösterebileceğini vurgulasa da, günün sonunda en önemli hedeflerinin güç veya bir diğer ifadeyle güce ulaşmak olduğunu ifade etmiştir.

Tarihsel süreçteki klasik sert güç askeri güç olarak tanımlanırken, günümüzde askeri güç, teknoloji ve ekonomik güç ile birlikte akıllı güce dönüşmüştür. Akıllı güç; ne sert güçtür ne de yumuşak güçtür. Akıllı güç, hedeflere ulaşmak için hem sert hem de yumuşak gücün birleşik bir strateji ile değerlendirilmesidir. Akıllı güç, bir yandan güçlü bir ordu bir yandan da ülkenin nüfuz potansiyelini artıracak her pozisyonda ittifaklara veya ortaklıklara yatırımları gerektirmektedir. Bu bağlamda akıllı güç, bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT), diplomasi ve harp sanatının ustaca kullanımının eseri olarak nitelendirilebilir. Çünkü gücün teknolojik destekle birlikte hangi durumda, nerede, nasıl kullanılacağına karar vermek ve uygulamak teknoloji, akıl, yetenek ve tecrübe gerektirmektedir (Yatağan, 2018: 74). Dolayısıyla askeri güç, teknoloji ve ekonomik güçle desteklenmedikçe ya da ekonomik çıkarlar ve teknolojik gelişmeler, askeri güçle korunamadıkça ne askeri ne de ekonomik güç ve teknolojik gelişmeler tek başlarına bir anlam ifade edemezler.

“Davranışsal Güç Anlayışı”, ise güç yaklaşımına farklı bir anlam vermektedir. Davranışsal okulun, gücün tanımlanması noktasındaki temel endişelerinden biri; güç kavramının tanımının belirli bir sınıra sahip olmamasından ileri gelmektedir. Uluslararası sistemde devletler sürekli karşılıklı etkileşim

içindedir ve birbirlerinin davranışlarını etkilemektedir. Dolayısıyla bir aktörün diğer aktörün tercih ve davranışları üzerinde yarattığı etki, gücün ölçülmesi bakımından bir karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Bir devletin sahip olduğu güç aracılığıyla diğer devletin davranışlarını etkileme temel olarak; tehdit, cezalandırma ve sert güç, yumuşak güç, söylemsel güç olarak üç şekilde kendini gösterebilmektedir (Kadercan:2014;313-314).

Söylemsel güç yaklaşımına göre, fikirler, normlar, hatta söylemler uluslararası aktörlerin tercihleri ve davranışları üzerinde etki sahibi olabilmektedir. Bu söylem etkileri, diğer aktörler üzerinde güç ilişkileri kurmak adına kullanılabilceği gibi diğer devletlerin tercih ve eylemlerini etkileme amaçlı da kullanılabilir. (Kadercan:2014;319).

Öte yandan Alexandr Wendt gibi sosyal inşacılar ise, uluslararası ilişkilerdeki dinamikleri ve güç ilişkilerini tek başına maddi unsurların belirlemediğini ileri sürmektedir. Onlara göre, aktörler arasında önem arz eden şey maddi güçten ziyade devletlerin kendi “kimlik”lerini nasıl tanımladıklarıdır. Bu bağlamda nükleer envanter açısından bakıldığında ABD, Kuzey Kore’yi nükleer tehdit olarak görmekteyken, Kuzey Kore’den çok daha büyük nükleer güce sahip olan İngiltere’yi tehdit olarak algılamamaktadır. Bu algılama aktörlerin hem kendi kimliklerini hem de karşılarındaki devletlerin kimliklerini inşa ettikleri zeminin niteliğine dayanmaktadır. (Kadercan: 2014; 320-321).

Güç, yetenek ve akıl demektir. Gücün millik vasfı ayrıca önem taşır. Millilik; belli bir millete ait, ona özgü ve onu temsil eden, tüm maddi ve manevi değerleri, değer yargıları ve davranış biçimlerini belirtir. Milli güç ise; “bir milletin, varlığını kanıtlaması, koruması, geliştirmesi ve bu varlığa yönelmiş olan veya olası her türlü tehdit ve tehlikelere karşı koyabilmesi için maddi ve manevi kaynak ve kuvvetlerini, bir denge ve düzen içerisinde, belirlenen amaç ve hedefler doğrultusunda, koruma, geliştirme ve verimli bir şekilde kullanma yeteneği” şeklinde tanımlanabilir. Milli güç, özünde dinamik bir kavram olduğundan, geliştirilmediğinde ve durağanlaştığında, giderek zayıflar ve devleti gerileme ve çöküşe götürebilir.

Büyük önderimiz Atatürk, 30 Ağustos 1924 günü, Dumlupınar’da yaptığı tarihi konuşmada bu durumu şu şekilde dile getirmiştir; “Harp, muharebe, nihayet meydan muharebesi, yalnız karşı karşıya gelen iki ordunun çarpışması değildir. Meydan muharebesi, ulusların bütün varlıkları ile bilim ve teknik alanlarındaki düzeyleriyle, ahlaklarıyla, kültürleriyle, özetle bütün maddi ve manevi güç ve erdemleriyle çarpıştığı bir sınav alanıdır”

Bir ülkenin milli güç unsurları genel olarak; askeri, siyasi, ekonomik, kültürel, psiko-sosyal, bilimsel ve teknolojik güç olarak sınıflandırılabilir. Bu güç unsurların birbiri ile uyum içinde olması ve birbirini desteklemesi ise etkinlik açısından hayati öneme haizdir. Pandemi döneminde virtüs ile mücadelede; ülkelerin; Sağlık Yönetimi, Krizin Stratejik Yönetimi, Afet ve Acil Durum Yönetimi kapasitelerinin de milli güç unsurları arasında sayılmasının uygun olacağı düşünülmelidir. Milli güç unsurlarının sıralanmasında Morgenthau'nun milli güç unsurları arasına söz konusu üç unsur daha ilave edilebilir.

Kaynakça:

- Alameşe, Y.(2021)Covid-19 Salgını ve İnsani Güvenlik, İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 2/1 ,e-ISSN 2717-9737, ss.33-4.
- Alpar,G.(2021),Değişim ve Farkındalık: Milli Güç Unsurlarının Bilim ve Teknoloji İle Desteklenmesi,<https://www.sde.org.tr/guray-alpar/genel/degisim-ve-farkindalik-milli-guc-unsurlarinin-bilim-ve-teknoloji-ile-desteklenmesi-kose-yazisi-23004> 8 (Erişim Tarihi:22 Eylül 2021)
- Aydınlı ,E.(2020),”Salgınlar ve Uluslararası Sistemin Dayanıklılığı”, Covid-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler İçinde , SAM Yayınları , ss.35-39.
- Boztaş,A. (2020), Uluslararası Güç Konseptinin Dönüşümü: Askerî Güç = Siber Akıllı Güç,TASAM,ss.663-671.
- BM Kalkınma Programı, (1994), UNDP, ed. Human Development Report 1994. New York: Oxford Univ. Press.
- CNN,(2020),“September 11 Terror Attacks Fast Facts”, <https://edition.cnn.com/2013/07/27/us/september-11-anniversary-fast-facts/index.html>, (Erişim Tarihi: 18 Eylül 2021)
- İkinci M. (2020),Covid-19 Sonrası Güvenlik ve Yeni Savunma Algısı, Kriter, 5/4 <https://kriterdergi.com/dosya-insani-guvenlik/covid-19-sonrasi-guvenlik-ve-yeni-savunma-algisib> (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).
- Kadercan,B.(2014), “Güç”, Şaban Kardaş ve Ali Balcı (der.), Uluslararası İlişkiler Giriş, İstanbul, Küre Yayınları, ss. 313-321
- Linklater, A. (1982), Men and Citizens in the Theory of International Relations, London: Palgrave Macmillan
- Mortgenau,H. J. (1985), Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace, New York, Alfred A. Knopf, 1985 (6th Edition), pp. 127-169
- Spector, R.H. (2020), “Vietnam War 1954-1975”, <https://www.britannica.com/event/Vietnam-War>, (Erişim Tarihi: 20.12.2020)
- Yatağan,A. G.(2018),“Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri”, Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, Aralık, Cilt: 28, Sayı: 2, ss. 69-94 https://mh.ekolyazilim.com.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=491&Itemid=163 (Erişim Tarihi:22 Eylül 2021).